

REPERE TEORETICO-APLICATIVE ALE COMUNICĂRII CADRULUI DIDACTIC UNIVERSITAR – STUDENT

CZU: 378.126

Lilia NACAI, *lector universitar,*
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *The article reflects the theoretical-applicative dimensions of communication in the relationship of the academic student didactic framework. It shows interest for teaching communication, for competence of teachers in communication, for studding of difficulties met by the young teachers in the communication with students.*

Keywords: *university professor, student, pedagogical competence.*

Imperativele învățământului superior realizat în Republica Moldova derivă din solicitările de a satisface necesitățile personalității în dezvoltare punctate în strategiile de reformare a învățământului, în care se accentuează semnificația comutării accentului de pe latura informativa a procesului educativ spre cea formativa.

De la Școala Superioară se solicită să contribuie la educația tinerilor nu doar bine informați, dar și care să posede capacități de adaptare la solicitările permanente ale vieții. Școala Superioară este astăzi chemată să realizeze intervenții educaționale axate nu doar asupra dimensiunilor rațional-intelectuale ale studenților, dar și asupra celor afective, motivaționale, atitudinale, sociale.

Educația implică, pe lângă formarea deprinderilor și a abilităților cognitiv-intelectuale, dezvoltarea personalității educaților, care trebuie privită în integralitatea și unicitatea resur-

selor sale. Eforturile educaționale sunt orientate spre dezvoltarea generației de tineri competenți, pregătiți să facă față noilor provocări și nevoilor de dezvoltare în plan economic, social și cultural ale societății.

Pentru ca misiunea și obiectivele educației să se materializeze în acțiuni sistematice, coerente și cu rezultate vizibile, este nevoie de resursă umană (ca agent care asigură procesul educațional) calificată și competentă pe mai multe planuri:

- a) din punctul de vedere al cunoștințelor profesionale de specialitate;
- b) din punctul de vedere al trăsăturilor de personalitate, atitudinilor, orientării moral-valorice și al comportamentelor manifeste;
- c) din punctul de vedere al ideologiei (orientarea tinerelor cadre didactice către asigurarea unui efort educațional de calitate) și al motivației (responsabilitatea și angajamentul față de profesia de cadru didactic).

Realizarea misiunii pe care o are cadrul didactic depinde de măsura în care acesta posedă anumite *calități și competențe*. [3; p. 11]

Analiza surselor științifice dedicate psihologiei școlii superioare, psihologiei pedagogice ne-a permis să atestăm o serie de studii ce vizează personalitatea cadrului didactic universitar care pun în evidență aptitudinea, tactul și competența pedagogică (ultima fiind denumită, uneori, și prin termenul de competență didactică) – ca expresii ale *personalității vocaționale* specifice cadrului didactic de succes. În materializarea competenței pedagogice în performanțe notabile, un rol important îl are aptitudinea pedagogică (didactică). După Nicolae Mitrofan aptitudinea pedagogică implică modele de acțiune pedagogică care sunt interiorizate și generalizate și a căror formare și dezvoltare depind de însăși organizarea și desfășurarea activității de învățare (Mitrofan, 1988). În rezultatul investigațiilor științifice, Nicolae Mitrofan identifică trei componente ale aptitudinii pedagogice:

- *profesional-științifică* care ține de o solidă pregătire de specialitate;
- *psihopedagogică* – asigurată de ansamblul capacităților necesare pentru exercitarea influențelor educaționale asupra personalității celor educați (abilitatea de determinare a gradului de dificultate al materiei de învățat, abilitatea de accesibilizare a materiei care trebuie transmise, abilitatea de a înțelege nevoile, dispozițiile afectiv-emoționale și comportamentele educaților, creativitatea în activitatea didactică etc.);
- *psihosocială* care cuprinde abilitățile necesare optimizării relației cu persoanele educate (abilitatea de adoptare a unor roluri diferite, sociabilitatea, abilitatea de a influența și conduce grupul de persoane educate, capacitatea de comunicare, abilitatea de utilizare adecvată a puterii și autorității etc.). [2]

Pe lângă aptitudinea pedagogică J. Stefanovič în lucrarea sa *Psihologia tactului pedagogic al profesorului* a abordat *tactul pedagogic* – ca o componentă esențială a măiestriei și competenței didactice. Autorul cu scopul de a detalia fațetele tactului pedagogic, în investigația experimental realizată au fost puse față în față punctele de vedere exprimate de către profesori, respectiv de către elevi. Prin compararea celor două puncte de vedere, autorul a constatat că, în timp ce pentru profesori, tactul pedagogic părea să fie condiționat, în primul rând, de calitățile lor personale, pentru elevi, accentul cădea pe relațiile cordiale și corecte dintre ei și profesori.

Un alt domeniu în care cadrul didactic își exprimă personalitatea – pe toate dimensiunile sale – este reprezentat de procesul de comunicare specific activității didactice. Dacă **comunicarea** reprezintă ansamblul proceselor prin care se efectuează schimbul de informații și de semnificații între persoane aflate într-o situație socială dată (Jean-Claude Abric) [1; p. 16], atunci **comunicarea didactică** reprezintă un principiu axiomatic al activității de educație care presupune un *mesaj educațional*, elaborat de *subiect* (profesor), capabil să

provoacă reacția formativă a *obiectului educației* (preșcolarului, elevului, studentului etc.), evaluabilă în termeni de *conexiune inversă externă și internă*.

Una din solicitările-cheie înaintate cadrului didactic universitar o constituie abilitățile de comunicare și interrelaționare competentă. Un rol central în exersarea eficientă a abilităților nominalizate revine procesului de interacțiune a cadrului didactic universitar cu studenții. Actul didactic presupune colaborarea / relaționarea cooperantă, suportivă a cadrului didactic cu studenții. Cadrul didactic universitar trebuie să cunoască, să utilizeze și să interpreteze elementele comunicării verbale /nonverbale în relația cu studentul pentru sporirea eficienței activității profesionale. Astfel, capacitățile de „decodare” a stilurilor de comunicare a studenților și a semnalelor neverbale influențează pozitiv comunicabilitatea ca trăsătură de personalitate. Analiza literaturii științifice dovedește că comunicarea a fost amplu investigată în psihologie, înregistrându-se achiziții care ne oferă informații cu privire la factorii determinanți ai comunicării, rolul actorilor comunicării, rolul comunicării în prevenirea, producerea, rezolvarea conflictului, formele comunicării etc. Psihologia comunicării răspunde nevoii de dezvoltare a abilităților de comunicare care devine astăzi foarte actuală: se redimensionează valorile, se impun noi imperative, se profilează noi dimensiuni ale personalității. Problema comunicării a fost abordată multiaspectual în psihologie, înregistrându-se studii solide care ne oferă multiple descoperiri științifice: cu privire la geneza formelor de comunicare la copii (M. I. Lisina), problemele ontogenezei comunicării (Lisina M., Bolboceanu A.), impactul comunicării asupra dezvoltării psihice (Muhina T., Zaporojț A., Zlate M., Iacob L.) etc. În Republica Moldova s-au realizat, de asemenea, un șir de cercetări ce abordează comunicarea și impactul ei asupra dezvoltării intelectuale în diferite perioade ontogenetice (A. Bolboceanu) și comunicarea managerială performantă ca premisă a bunăstării organizației (L. Stog, M. Caluschii).

Schema oricărei comunicări didactice, după L. Iacob, cuprinde:

- *factorii (actorii /personajele /agenții) comunicării;*
- *distanța dintre aceștia și dispoziția așezării lor.* Ambele sunt importante pentru precizarea particularităților *canalului de transmitere a mesajului;*
- *cadrul și contextul* instituțional al comunicării, ceea ce imprimă, automat, un anumit tip de *cod:* oficial, mass-media, colocvial, didactic, secret etc.;
- *situația enunțiativă* (interviu, dezbateri, lecție, sesiune științifică etc.);
- *repertoriile active sau latente* ale emițător-receptorilor;
- *retroacțiunile practicate;*
- *elementele de bruijaj* (zgomotele).

Calitatea comunicării *depinde de strategia folosită, care poate fi proiectată prin interacțiunea următorilor cinci factori* (Stanton, Nicki):

- *scopul activității, care vizează dimensiunea cognitivă-afectivă-acțională (psihomotorie) a personalității interlocutorului;*
- *personalitatea interlocutorului, abordabilă din perspectiva: capacităților minime-maxime de receptare-înțelegere-interiorizare-reacție, dependente de aptitudinile generale și speciale disponibile și de fondul de informații logice, deprinderi, strategii și atitudini acumulate în timp;*
- *cadrul concret al activității:* sala de clasă, cabinetul, laboratorul, amfiteatrul etc.; ora de desfășurare;
- *personalitatea emițătorului, abordabilă din perspectiva capacităților minime-maxime de proiectare a comunicării (rigoarea obiectivelor; prelucrarea informațiilor; extinderea /concentrarea, corectitudinea, claritatea, concizia, complexitatea, amabilitatea /disponibilitatea mesajului);*

- *stilul de comunicare*, degajat prin modul de organizare a informației (inductiv, deductiv, analogic) și forma de exprimare predominantă (scris, vorbit, imagine, programe informatizate, grafice etc.) în vederea obținerii unor efecte formative maxime.

Studiile dovedesc că comunicarea didactică are un *caracter bilateral* care evidențiază necesitatea instituirii unei corelații permanente între *subiectul și obiectul* educației. Caracterul bilateral, propriu unei comunicări prioritare formative, este opus caracterului unilateral al comunicării preponderent informative, proiectată și realizată doar la nivel de monolog.

O comunicare didactică eficientă nu poate exista în absența *feedbacku-lui* care înseamnă un ansamblu de răspunsuri la mesajele emise de către un partener de comunicare. Comunicarea didactică și educațională se prezintă ca o interacțiune în care au loc schimburi informaționale și socio-afective permanente, rolurile de emițător și receptor fiind jucate alternativ de către educator, respectiv educat. În funcție de modul în care educatul a receptat și a înțeles mesajele și în funcție de părerea pe care educatorul o are despre înțelegerea de către educat a mesajelor pe care le-a transmis, procesul comunicării didactice se reglează și reorientează permanent (Sălăvăstru, 2004). Așadar, *feed-back-ul* specific comunicării didactice și educaționale este dinamic.

Pornind de la regulile unei comunicări eficiente și de calitate stabilite de către Jean-Claude Abric (și anume să ascuți, să observi, să analizezi, să te exprimi, să controlezi), D. Sălăvăstru (2004) vorbește despre conceptul de *competență comunicatională* a unui cadru didactic. Acesta desemnează aptitudinea de a comunica eficient în cadrul activității didactice. Aceasta implică:

- cunoașterea influenței contextului asupra conținutului și formei comunicării didactice și adecvarea acestuia în funcție de context;
- cunoașterea regulilor procesului de comunicare și utilizarea activă a acestora în procesul comunicării didactice;
- cunoașterea psihologiei educatului la care se adaugă experiența în relațiile interumane;
- înțelegerea și însușirea culturii educaților, deoarece se știe că principiile unei comunicări eficiente sunt diferite de la o cultură la alta. [3; p. 18]

Prezintă interes pentru abordarea comunicării didactice, a competenței comunicaționale a cadrelor didactice, studierea dificultăților întâmpinate de tinerii profesori în comunicarea cu studenții, elucidate de B. A. Кан-Калик.

- Organizarea relațiilor cu profesorii;
- Problema primului contact cu grupa de studenți;
- Studiarea grupului (cunoașterea metodelor, incapacitatea de a le folosi);
- Organizarea contactului cu grupa de studenți;
- Determinarea tonului și stilului corect al relațiilor;
- Stabilirea contactului cu studenții dificili;
- Autocontrolul în situații diferite;
- Abilitatea de a se adresa studenților în activitatea pedagogică;
- Aspecte legate de activitate;
- Abilitatea de a organiza comunicarea într-o varietate de situații (prelegere, seminar, activitate extracurriculară etc.);
- Abilitatea de „decodare” a stilurilor de comunicare a studenților și a semnalelor non-verbale;
- Utilizarea tehnicilor de comunicare pentru o soluționare eficientă a problemelor educaționale;
- Stăpânirea unor abilități de comunicare;

- Abilitatea de a exprima în mod adecvat și de a transmite studenților emoțiile, starea de spirit, gândurile necesare;
- Definirea propriului stil de comunicare cu studenții;
- Rigiditatea mimicii, a pantomimicii în procesul comunicării cu studenții;
- Abilitatea de a stabili relații cu studenți și de a influența imperceptibil;
- Abilitatea de a se identifica emoțional cu grupul de studenți;
- Tact pedagogic;
- Abilitatea de a depăși iritarea, atitudinile negative față de studenți;
- Abilitatea de a predis pune studenții către activitate.[6; p.49-51]

Competența comunicativă este important deopotrivă pentru educatori, cadrele didactice, cât și pentru educabili. Cunoștințele, modul de gândire, vocabularul, deprinderile, priceperile și conduitele comunicative sunt dobândite prin instruire și educație și perfecționate prin autoinstruire și autoeducație. Formarea competențelor comunicative presupune un nivel de performanță bazat pe cunoștințe, capacități și atitudini și un optim motivațional care determină eficiența subiectului într-o activitate.

În activitatea profesională a cadrului didactic universitar un rol important ocupă activitatea de comunicare și competențele comunicative, care lasă o amprentă decisivă asupra dezvoltării generației de tineri competenți, pregătiți să facă față noilor provocări și nevoilor de dezvoltare în plan economic, social și cultural ale societății.

Bibliografie:

1. ABRIC, Jean-Claude. *Psihologia comunicării: teorii și metode*. Iași: Polirom, 2002. 208 p. ISBN 973-683-953-2.
2. MITROFAN, Nicolae. *Aptitudinea pedagogic*. București: Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, 1988.
3. ROBU, Viorel. Competențele cadrului didactic din învățământul preuniversitar – elemente cheie ale procesului educațional. În: *Psihologie 2012*, nr.1, p. 11-24.
4. STEPANOVIC, J., (1979). *Psihologia tactului pedagogic al profesorului*. (trad.). București: Editura Didactică și Pedagogică, 1979.
5. ИЛЬИН, Е. П. *Психология общения и межличностных отношений*. Питер: Серия «Мастера психологии», 2009. 576 с. ISBN 978-5-388-00425-3
6. КАН-КАЛИК, В. А. *Учителю о педагогическом общении*. М., 1987.